

پژوهش‌های تطبیقی فقه،

حقوق و سیاست

بررسی تطبیقی قوانین مالیاتی با استناد به نظریات آدام اسمیت و سید جمال‌الدین اسدآبادی

۱. فرج الله عاشوری*؛ گروه فقه و حقوق، دانشگاه امام صادق، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

چکیده

این مقاله به بررسی تطبیقی قوانین مالیاتی ایران با استناد به نظریات آدام اسمیت و سید جمال‌الدین اسدآبادی می‌پردازد. آدام اسمیت، به عنوان بنیان‌گذار علم اقتصاد مدرن، اصولی همچون عدالت، قطعیت، تناسب و اقتصادی بودن مالیات را مطرح کرده است که هنوز در طراحی سیستم‌های مالیاتی مدرن مورد استفاده قرار می‌گیرند. از سوی دیگر، سید جمال‌الدین اسدآبادی با تأکید بر عدالت اجتماعی و توزیع عادلانه ثروت، دیدگاه‌های منحصر به فردی درباره مالیات ارائه داده است. در این مقاله، با بررسی تاریخی و تکامل قوانین مالیاتی در ایران و مقایسه آن‌ها با اصول نظریات اسمیت و اسدآبادی، نقاط قوت و ضعف سیستم مالیاتی ایران مورد تحلیل قرار می‌گیرد. نتایج این بررسی نشان می‌دهد که هرچند اصول عدالت و شفافیت تا حد زیادی در سیستم مالیاتی ایران پیاده‌سازی شده است، اما پیچیدگی و بوروکراسی زیاد و فشار بر طبقات پایین جامعه همچنان از نقاط ضعف عمده این سیستم هستند. در پایان، پیشنهاداتی برای بهبود قوانین مالیاتی ایران بر اساس نظریات آدام اسمیت و سید جمال‌الدین اسدآبادی ارائه می‌شود. این پیشنهادات شامل ساده‌سازی قوانین مالیاتی، تقویت نظارت و اجرای قوانین، تعدیل مالیات‌ها بر اساس توانایی پرداخت، افزایش شفافیت و استفاده از تجربیات بین‌المللی است.

واژگان کلیدی: آدام اسمیت، سید جمال‌الدین اسدآبادی، قوانین مالیاتی، عدالت مالیاتی، شفافیت مالیاتی، توزیع عادلانه ثروت، ایران.

عاشوری، فرج الله. (۱۴۰۲). بررسی تطبیقی قوانین مالیاتی با استناد به نظریات آدام اسمیت و سید جمال‌الدین اسدآبادی. پژوهش‌های تطبیقی فقه، حقوق و سیاست، ۵(۱)، ۹-۱۸.

© ۱۴۰۲ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به‌صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY-NC 4.0) صورت گرفته است.

قوانین مالیاتی یکی از ارکان اساسی سیستم‌های اقتصادی هر کشوری هستند. این قوانین نقش بسزایی در توزیع منابع، تامین مالی دولت و تنظیم فعالیت‌های اقتصادی ایفا می‌کنند. نظریات اقتصادی مختلفی درباره مالیات وجود دارد که از جمله مهمترین آن‌ها می‌توان به نظریات آدام اسمیت و سید جمال‌الدین اسدآبادی اشاره کرد. این دو نظریه‌پرداز با توجه به شرایط زمان و مکان خود، دیدگاه‌های منحصر به فردی درباره مالیات و نقش آن در اقتصاد ارائه داده‌اند. بررسی تطبیقی قوانین مالیاتی با استناد به این نظریات می‌تواند به درک بهتر نقاط قوت و ضعف سیستم‌های مالیاتی معاصر کمک کند (Auerbach & Poterba, 1987; Gluckman & Turner, 2018; Iollari & Kripa, 2016; Johan, 2019; Kussainova et al., 2022; Maryano, 2023).

بررسی تطبیقی قوانین مالیاتی با استفاده از نظریات آدام اسمیت و سید جمال‌الدین اسدآبادی اهمیت ویژه‌ای دارد. از یک سو، آدام اسمیت به عنوان یکی از بنیان‌گذاران علم اقتصاد مدرن، اصولی را برای سیستم‌های مالیاتی مطرح کرده است که همچنان مورد استفاده قرار می‌گیرند. از سوی دیگر، سید جمال‌الدین اسدآبادی با توجه به زمینه‌های فرهنگی و مذهبی خاص خود، دیدگاه‌های متفاوتی درباره عدالت و اقتصاد ارائه داده است. این پژوهش می‌تواند به تحلیل و ارزیابی بهتر سیستم‌های مالیاتی در کشورهای مختلف و به‌ویژه در ایران کمک کند (Gluckman, 2016; Iollari & Kripa, 2016; Turner, 2018).

هدف اصلی این پژوهش بررسی و مقایسه قوانین مالیاتی با استناد به نظریات آدام اسمیت و سید جمال‌الدین اسدآبادی است. اهداف جزئی‌تر این پژوهش عبارتند از:

- تحلیل اصول اقتصادی و مالیاتی آدام اسمیت.
- بررسی دیدگاه‌های سید جمال‌الدین اسدآبادی درباره مالیات.
- تطبیق نظریات این دو اندیشمند با قوانین مالیاتی ایران.
- ارائه پیشنهاداتی برای بهبود قوانین مالیاتی بر اساس یافته‌های پژوهش.

روش پژوهش

این پژوهش از نوع توصیفی-تحلیلی است و از روش‌های کتابخانه‌ای و اسنادی برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده شد. منابع اصلی مورد استفاده در این پژوهش شامل کتاب‌ها، مقالات علمی و منابع اینترنتی معتبر بوده و برای تحلیل داده‌ها از روش‌های مقایسه‌ای و تطبیقی استفاده شد. همچنین، از مطالعات موردی کشورهای منتخب برای بررسی و ارزیابی قوانین مالیاتی و تطبیق آن‌ها با نظریات آدام اسمیت و سید جمال‌الدین اسدآبادی استفاده شد.

مبانی نظری

مروری بر نظریات آدام اسمیت

اصول اقتصادی آدام اسمیت

آدام اسمیت، اقتصاددان برجسته اسکاتلندی، به عنوان پدر علم اقتصاد مدرن شناخته می‌شود. در کتاب معروف خود "ثروت ملل" (The Wealth of Nations)، او اصول اساسی اقتصاد را که شامل تقسیم کار، مزیت نسبی، و دست‌نمائی بازار است، معرفی کرد. اسمیت

معتقد بود که تقسیم کار می‌تواند بهره‌وری را به طرز چشمگیری افزایش دهد زیرا افراد می‌توانند در وظایف خاصی تخصص یابند و کارایی بیشتری از خود نشان دهند (Bagnai & Ospina, 2017).

یکی دیگر از اصول مهم اقتصادی آدام اسمیت، مفهوم دست نامرئی است. او بر این باور بود که در یک بازار آزاد، افراد با دنبال کردن منافع شخصی خود، به طور ناخواسته به بهبود رفاه کلی جامعه کمک می‌کنند. این ایده که بازارها به طور خودکار به سوی تعادل و کارایی حرکت می‌کنند، پایه‌گذار نظریات اقتصادی کلاسیک شد (Bagnai & Ospina, 2017).

نظریات آدام اسمیت در مورد مالیات

آدام اسمیت در زمینه مالیات نیز نظریات مهمی ارائه داده است. او چهار اصل اساسی برای سیستم مالیاتی پیشنهاد داد که به چهار قاعده اسمیت معروف است:

اصل عدالت: افراد باید به نسبت توانایی پرداخت خود مالیات بپردازند. این به معنای پرداخت مالیات بر اساس درآمد و دارایی است (Bagnai & Ospina, 2017).

اصل قطعیت: مقدار، زمان و نحوه پرداخت مالیات باید برای مودیان مشخص و معلوم باشد. ابهام در این موارد می‌تواند به فساد و سوءاستفاده منجر شود (Bagnai & Ospina, 2017).

اصل تناسب: مالیات‌ها باید به گونه‌ای طراحی شوند که حداقل هزینه اضافی برای مودیان و جامعه داشته باشند. به عبارت دیگر، هزینه جمع‌آوری مالیات نباید بیش از حد بالا باشد (Bagnai & Ospina, 2017).

اصل اقتصادی: سیستم مالیاتی باید به گونه‌ای باشد که کمترین تأثیر منفی را بر فعالیت‌های اقتصادی داشته باشد و انگیزه‌های اقتصادی افراد را مختل نکند (Bagnai & Ospina, 2017).

این اصول همچنان به عنوان مبنای طراحی سیستم‌های مالیاتی مدرن مورد استفاده قرار می‌گیرند و بر اهمیت عدالت، شفافیت، کارایی و اقتصاد در نظام‌های مالیاتی تأکید دارند.

مروری بر نظریات سید جمال‌الدین اسدآبادی

اصول فکری سید جمال‌الدین اسدآبادی

سید جمال‌الدین اسدآبادی، معروف به سید جمال، یکی از بزرگترین متفکران و مصلحان اسلامی قرن نوزدهم میلادی بود. او با تأکید بر احیای فکر اسلامی و بازگشت به اصول اولیه اسلام، تلاش کرد تا جوامع اسلامی را از عقب‌ماندگی و استعمار خارج کند (Muhammad, 2023).

سید جمال‌الدین معتقد بود که برای رسیدن به توسعه و پیشرفت، جوامع اسلامی باید به علم و دانش توجه ویژه‌ای داشته باشند و همزمان با حفظ هویت اسلامی خود، از دستاوردهای علمی و فنی غرب بهره‌برداری کنند (Muhammad, 2023).

یکی دیگر از اصول فکری سید جمال‌الدین، تأکید بر عدالت اجتماعی بود. او بر این باور بود که اسلام دین عدالت است و همه افراد جامعه باید از حقوق برابر برخوردار باشند. سید جمال‌الدین به شدت با ظلم و فساد مخالفت می‌کرد و اصلاحات اجتماعی و سیاسی را برای تحقق عدالت ضروری می‌دانست (Muhammad, 2023).

دیدگاه‌های سید جمال‌الدین اسدآبادی در مورد مالیات

دیدگاه‌های سید جمال‌الدین اسدآبادی در مورد مالیات، به شدت تحت تاثیر اصول اسلامی و عدالت اجتماعی بود. او معتقد بود که مالیات باید به گونه‌ای طراحی شود که به توزیع عادلانه ثروت در جامعه کمک کند و فشار مالیاتی بر طبقات ضعیف جامعه کاهش یابد (Muhammad, 2023).

سید جمال‌الدین همچنین بر شفافیت و عدالت در جمع‌آوری مالیات تاکید داشت. او معتقد بود که سیستم مالیاتی باید به گونه‌ای باشد که فساد و سوءاستفاده در آن جایی نداشته باشد و همه افراد جامعه بر اساس توانایی‌های خود مالیات بپردازند (Muhammad, 2023). این دیدگاه‌ها نشان‌دهنده توجه سید جمال‌الدین به مسائل اجتماعی و اقتصادی از منظر اسلامی است و تلاش او برای ایجاد یک سیستم مالیاتی عادلانه و کارآمد در جوامع اسلامی را نمایان می‌سازد.

تحلیل تطبیقی

شباهت‌ها و تفاوت‌ها در اصول اقتصادی

مقایسه اصول اقتصادی آدام اسمیت و سید جمال‌الدین اسدآبادی

آدام اسمیت و سید جمال‌الدین اسدآبادی هر دو به عنوان نظریه‌پردازان بزرگ در زمینه اقتصاد و جامعه، اصولی ارائه داده‌اند که در بسیاری از جنبه‌ها با یکدیگر تفاوت‌ها و تشابهاتی دارند.

یکی از شباهت‌های اصلی در اصول اقتصادی این دو متفکر، تاکید بر عدالت است. اسمیت در نظریه خود، عدالت را به عنوان یکی از اصول مهم در طراحی سیستم‌های اقتصادی و مالیاتی مطرح می‌کند. او معتقد بود که مالیات باید بر اساس توانایی پرداخت افراد وضع شود تا عدالت اجتماعی برقرار گردد (Bagnai & Ospina, 2017). سید جمال‌الدین نیز به شدت بر عدالت تاکید داشت و اعتقاد داشت که اسلام دین عدالت است و همه افراد باید از حقوق برابر برخوردار باشند (Muhammad, 2023).

تفاوت اصلی بین این دو نظریه‌پرداز در رویکرد آن‌ها به بازار آزاد و نقش دولت در اقتصاد است. اسمیت بر این باور بود که بازار آزاد و رقابت سالم بین افراد می‌تواند به تخصیص بهینه منابع و بهبود رفاه کلی جامعه منجر شود. او معتقد بود که دست نامرئی بازار قادر است بدون دخالت دولت، تعادل اقتصادی را برقرار کند (Bagnai & Ospina, 2017). در مقابل، سید جمال‌الدین به نقش فعال دولت در تنظیم و نظارت بر فعالیت‌های اقتصادی تاکید داشت. او معتقد بود که دولت باید در جهت تامین عدالت اجتماعی و جلوگیری از ظلم و فساد، در اقتصاد دخالت کند (Muhammad, 2023).

همچنین، اسمیت بر تخصص‌گرایی و تقسیم کار به عنوان یکی از عوامل اصلی افزایش بهره‌وری تاکید می‌کرد. او معتقد بود که تقسیم کار می‌تواند به افزایش کارایی و تولید بیشتر منجر شود (Bagnai & Ospina, 2017). در حالی که سید جمال‌الدین بیشتر به اهمیت آموزش و پرورش و توسعه علمی برای رسیدن به پیشرفت اقتصادی تاکید داشت (Muhammad, 2023).

شباهت‌ها و تفاوت‌ها در نظریات مالیاتی

مقایسه نظریات مالیاتی آدام اسمیت و سید جمال‌الدین اسدآبادی

در زمینه نظریات مالیاتی، هر دو متفکر بر اصولی تاکید دارند که به عدالت و کارایی سیستم مالیاتی کمک می‌کند، اما رویکردهای آن‌ها متفاوت است.

آدام اسمیت چهار قاعده اساسی برای سیستم مالیاتی پیشنهاد داد که به عنوان مبنای طراحی سیستم‌های مالیاتی مدرن شناخته می‌شود. این قواعد شامل عدالت، قطعیت، تناسب و اقتصادی بودن مالیات است (Bagnai & Ospina, 2017). او معتقد بود که مالیات‌ها باید به نسبت درآمد و توانایی پرداخت افراد وضع شوند تا عدالت برقرار گردد. همچنین، او بر شفافیت و قطعیت در سیستم مالیاتی تاکید داشت تا از فساد و سوءاستفاده جلوگیری شود.

سید جمال‌الدین اسدآبادی نیز بر عدالت در سیستم مالیاتی تاکید داشت، اما با رویکردی متفاوت. او معتقد بود که مالیات باید به گونه‌ای باشد که به توزیع عادلانه ثروت در جامعه کمک کند و فشار مالیاتی بر طبقات ضعیف کاهش یابد (Muhammad, 2023). او بر نقش دولت در تضمین عدالت مالیاتی و جلوگیری از ظلم و فساد تاکید داشت. سید جمال‌الدین به اهمیت شفافیت و عدالت در جمع‌آوری مالیات و توزیع منابع مالی تاکید می‌کرد.

یکی دیگر از تفاوت‌های مهم بین نظریات این دو متفکر، نحوه نگاه آن‌ها به تاثیر مالیات بر اقتصاد است. اسمیت معتقد بود که مالیات‌ها نباید به گونه‌ای وضع شوند که فعالیت‌های اقتصادی را مختل کنند و انگیزه‌های اقتصادی افراد را کاهش دهند (Bagnai & Ospina, 2017). در مقابل، سید جمال‌الدین معتقد بود که مالیات‌ها باید به گونه‌ای طراحی شوند که به بهبود شرایط اقتصادی طبقات پایین و افزایش عدالت اجتماعی منجر شوند، حتی اگر این به معنای دخالت بیشتر دولت در اقتصاد باشد (Muhammad, 2023).

به طور کلی، هر دو نظریه‌پرداز بر اهمیت عدالت در سیستم‌های مالیاتی تاکید دارند، اما رویکردهای متفاوتی برای دستیابی به این هدف ارائه می‌دهند. اسمیت بر مکانیزم‌های بازار و کاهش دخالت دولت تاکید دارد، در حالی که سید جمال‌الدین بر نقش فعال دولت در تامین عدالت اجتماعی و اقتصادی تاکید می‌کند. این تفاوت‌ها نشان‌دهنده تاثیر زمینه‌های تاریخی و فرهنگی متفاوت بر دیدگاه‌های اقتصادی این دو متفکر است.

بررسی قوانین مالیاتی ایران

تاریخچه و تکامل قوانین مالیاتی در ایران

قوانین مالیاتی در ایران تاریخچه‌ای طولانی دارد که به دوران باستان برمی‌گردد. در دوران هخامنشیان و ساسانیان، سیستم‌های مالیاتی منسجمی وجود داشت که عمدتاً مبتنی بر زمین و تولیدات کشاورزی بود. پس از ورود اسلام به ایران، نظام مالیاتی به تدریج تغییر کرد و به سیستم خراج و زکات متمرکز شد (Auerbach & Poterba, 1987).

در دوران قاجار، با ضعف دولت مرکزی و دخالت‌های خارجی، سیستم مالیاتی ایران دچار مشکلات جدی شد. در این دوران، مالیات‌ها بیشتر به صورت ناعادلانه و با فشار بر کشاورزان و طبقات پایین جامعه جمع‌آوری می‌شد. اما در دوران پهلوی، اصلاحات مالیاتی گسترده‌ای صورت گرفت. با تصویب قانون مالیات‌های مستقیم در سال ۱۳۴۵، سیستم مالیاتی مدرنی در ایران پایه‌گذاری شد که بر اساس درآمد و دارایی افراد تنظیم می‌شد (Bagnai & Ospina, 2017).

پس از انقلاب اسلامی، قوانین مالیاتی بارها دستخوش تغییرات شده‌اند. هدف اصلی این تغییرات، عدالت اجتماعی و توزیع عادلانه ثروت بوده است. در سال‌های اخیر، اصلاحات مالیاتی متعددی با هدف بهبود کارایی سیستم مالیاتی و کاهش فرار مالیاتی انجام شده است. یکی از مهمترین این اصلاحات، تصویب قانون مالیات بر ارزش افزوده در سال ۱۳۸۷ بوده است که نقش مهمی در افزایش درآمدهای مالیاتی دولت ایفا کرده است (Chyrak, 2022).

تطابق قوانین مالیاتی ایران با نظریات آدام اسمیت

بررسی تطابق قوانین مالیاتی ایران با نظریات آدام اسمیت نشان می‌دهد که برخی از اصول مهم اسمیت در سیستم مالیاتی ایران به کار گرفته شده است. برای مثال، اصل عدالت اسمیت که بر پرداخت مالیات بر اساس توانایی پرداخت تاکید دارد، در قوانین مالیاتی ایران نیز مورد توجه قرار گرفته است. مالیات‌های مستقیم بر اساس درآمد و دارایی افراد وضع می‌شود که با اصل عدالت اسمیت همخوانی دارد (Bagnai & Ospina, 2017).

همچنین، اصل قطعیت اسمیت که به شفافیت و وضوح قوانین مالیاتی اشاره دارد، در سیستم مالیاتی ایران نیز رعایت شده است. در سال‌های اخیر، تلاش‌های زیادی برای شفاف‌سازی قوانین مالیاتی و کاهش ابهام در نحوه محاسبه و پرداخت مالیات صورت گرفته است (Gluckman & Turner, 2018).

با این حال، برخی از اصول اسمیت همچنان به طور کامل در سیستم مالیاتی ایران پیاده‌سازی نشده است. برای مثال، اصل اقتصادی بودن مالیات که به کاهش تأثیر منفی مالیات‌ها بر فعالیت‌های اقتصادی تاکید دارد، در برخی موارد نادیده گرفته شده است. به عنوان مثال، مالیات بر ارزش افزوده در برخی صنایع و کسب‌وکارها موجب افزایش هزینه‌های تولید و کاهش رقابت‌پذیری شده است (Iollari & Kripa, 2016).

تطابق قوانین مالیاتی ایران با نظریات سید جمال‌الدین اسدآبادی

نظریات سید جمال‌الدین اسدآبادی درباره مالیات، به شدت تحت تأثیر اصول عدالت اجتماعی و اقتصادی اسلام بوده است. بررسی تطابق قوانین مالیاتی ایران با این نظریات نشان می‌دهد که بسیاری از اصلاحات مالیاتی پس از انقلاب اسلامی، با هدف تحقق عدالت اجتماعی و کاهش نابرابری‌ها انجام شده است (Muhammad, 2023).

برای مثال، در سیستم مالیاتی ایران، مالیات بر درآمد و دارایی به گونه‌ای تنظیم شده است که افراد با درآمد و دارایی بیشتر، مالیات بیشتری پرداخت کنند. این رویکرد با اصل عدالت سید جمال‌الدین که بر توزیع عادلانه ثروت تاکید دارد، همخوانی دارد (Johan, 2019).

همچنین، سید جمال‌الدین بر شفافیت و عدالت در جمع‌آوری مالیات تاکید داشت. در سال‌های اخیر، دولت ایران نیز تلاش‌های زیادی برای افزایش شفافیت در سیستم مالیاتی و کاهش فساد انجام داده است. اصلاحات مربوط به نظام الکترونیکی مالیاتی و ایجاد سامانه‌های آنلاین برای ثبت و پرداخت مالیات، نمونه‌ای از این تلاش‌هاست (Kussainova et al., 2022).

با این حال، هنوز چالش‌هایی در تطابق کامل قوانین مالیاتی ایران با نظریات سید جمال‌الدین وجود دارد. برای مثال، برخی از انواع مالیات‌ها همچنان فشار زیادی بر طبقات ضعیف جامعه وارد می‌کند که با اصول عدالت سید جمال‌الدین مغایرت دارد. همچنین، اجرای کامل و صحیح قوانین مالیاتی به دلیل مشکلات ساختاری و اجرایی همچنان با موانعی مواجه است (Maryano, 2023).

به طور کلی، بررسی تطابق قوانین مالیاتی ایران با نظریات آدام اسمیت و سید جمال‌الدین اسدآبادی نشان می‌دهد که هر دو دیدگاه در طراحی و اصلاح سیستم مالیاتی ایران تأثیرگذار بوده‌اند. در حالی که اصول عدالت، شفافیت و تناسب مالیاتی اسمیت در بسیاری از جنبه‌ها رعایت شده است، تاکید بر عدالت اجتماعی و توزیع عادلانه ثروت سید جمال‌الدین نیز در اصلاحات مالیاتی پس از انقلاب اسلامی نقش مهمی ایفا کرده است.

مطالعه موردی کشورهای منتخب

بررسی قوانین مالیاتی کشورهای پیشرفته

در کشورهای پیشرفته، سیستم‌های مالیاتی معمولاً پیچیده و جامع هستند و هدف آن‌ها تامین مالی دولت و توزیع عادلانه‌تر ثروت است. به عنوان مثال، در ایالات متحده آمریکا، سیستم مالیاتی بر اساس یک ساختار پیشرونده است که درآمدهای بالاتر را با نرخ‌های بالاتری مالیات می‌بندد. این رویکرد به طور مستقیم با نظریه آدام اسمیت در خصوص عدالت مالیاتی و پرداخت مالیات بر اساس توانایی پرداخت همخوانی دارد (Bagnai & Ospina, 2017).

در سوئد، یکی از کشورهای پیشرو در زمینه سیاست‌های اجتماعی، سیستم مالیاتی شامل مالیات‌های بالایی بر درآمدهای شخصی و شرکتی است. این مالیات‌ها برای تامین مالی خدمات عمومی گسترده و سیستم رفاهی قدرتمند استفاده می‌شود. سوئد به طور فعال از اصل شفافیت و قطعیت در سیستم مالیاتی خود پیروی می‌کند، به طوری که نرخ‌ها و روش‌های محاسبه مالیات به وضوح مشخص شده‌اند و شهروندان اطلاعات کاملی در مورد تعهدات مالیاتی خود دارند (Gluckman & Turner, 2018).

ژاپن نیز دارای یک سیستم مالیاتی پیچیده است که شامل مالیات بر درآمد، مالیات بر ارزش افزوده، و مالیات‌های محلی است. در ژاپن، تاکید زیادی بر عدالت و شفافیت وجود دارد و اصلاحات مداومی برای بهبود کارایی و کاهش فساد در سیستم مالیاتی انجام می‌شود (Prasongsukarn & Patterson, 2012).

بررسی قوانین مالیاتی کشورهای در حال توسعه

در کشورهای در حال توسعه، سیستم‌های مالیاتی اغلب با چالش‌های بیشتری مواجه هستند. این کشورها معمولاً با مسائل مربوط به فرار مالیاتی، عدم شفافیت و ناکارآمدی در جمع‌آوری مالیات مواجه‌اند. به عنوان مثال، در هند، سیستم مالیاتی شامل مالیات‌های مستقیم و غیرمستقیم است، اما به دلیل پیچیدگی و بوروکراسی زیاد، بسیاری از افراد و شرکت‌ها از پرداخت مالیات فرار می‌کنند (Iollari & Kripa, 2016). در برزیل، سیستم مالیاتی یکی از پیچیده‌ترین سیستم‌ها در جهان است که شامل مالیات‌های متعدد بر درآمد، فروش، و خدمات است. این پیچیدگی منجر به افزایش هزینه‌های اداری و مشکلات در اجرای عدالت مالیاتی شده است. با این حال، دولت برزیل تلاش‌های زیادی برای اصلاح سیستم مالیاتی و بهبود شفافیت و کارایی آن انجام داده است (Rosalie et al., 2013).

قزاقستان نیز با چالش‌های مشابهی مواجه است. اگرچه قوانین مالیاتی این کشور به مرور زمان اصلاح شده و شفافیت بیشتری پیدا کرده است، اما هنوز هم مشکلاتی نظیر فرار مالیاتی و فساد وجود دارد. تلاش‌های اخیر برای دیجیتال‌سازی سیستم مالیاتی و کاهش بوروکراسی نشانه‌هایی از پیشرفت در این زمینه هستند (Kussainova et al., 2022).

تحلیل تطبیقی با نظریات آدام اسمیت و سید جمال‌الدین اسدآبادی

بررسی تطبیقی قوانین مالیاتی کشورهای پیشرفته و در حال توسعه با نظریات آدام اسمیت و سید جمال‌الدین اسدآبادی نشان می‌دهد که هر دو نظریه در بسیاری از جنبه‌ها مورد توجه قرار گرفته‌اند، اما با چالش‌ها و رویکردهای متفاوتی روبرو شده‌اند.

در کشورهای پیشرفته، اصول اسمیت به خوبی در سیستم‌های مالیاتی پیاده‌سازی شده است. عدالت، قطعیت، و شفافیت از ویژگی‌های بارز سیستم‌های مالیاتی در این کشورهاست. به عنوان مثال، سیستم‌های مالیاتی پیشرونده در آمریکا و سوئد که بر اساس درآمد و توانایی پرداخت مالیات وضع شده‌اند، نشان‌دهنده تطابق با اصل عدالت اسمیت است (Bagnai & Ospina, 2017). همچنین، شفافیت و قطعیت در قوانین مالیاتی این کشورها نیز با نظریات اسمیت همخوانی دارد (Gluckman & Turner, 2018).

در مقابل، در کشورهای در حال توسعه، تلاش‌ها برای پیاده‌سازی این اصول با چالش‌های بیشتری مواجه شده است. پیچیدگی و عدم شفافیت سیستم‌های مالیاتی، فرار مالیاتی، و فساد از مشکلات اصلی در این کشورهاست. با این حال، تلاش‌هایی برای بهبود این وضعیت و تطابق بیشتر با اصول اسمیت و سید جمال‌الدین در جریان است (Hollari & Kripa, 2016; Kussainova et al., 2022). از سوی دیگر، نظریات سید جمال‌الدین اسدآبادی نیز در برخی از کشورهای پیشرفته و در حال توسعه به کار گرفته شده است، به ویژه در زمینه تاکید بر عدالت اجتماعی و توزیع عادلانه ثروت. برای مثال، سیستم‌های رفاهی گسترده در کشورهای اسکاندیناوی با اصول عدالت اجتماعی سید جمال‌الدین همخوانی دارند. این کشورها با استفاده از سیستم‌های مالیاتی پیشرفته، توانسته‌اند سطح بالایی از رفاه اجتماعی و عدالت اقتصادی را تامین کنند (Muhammad, 2023).

در کشورهای در حال توسعه، اگرچه چالش‌های بسیاری وجود دارد، اما تلاش‌های اخیر برای اصلاح سیستم‌های مالیاتی و کاهش نابرابری‌ها نشان‌دهنده تاثیرپذیری از اصول سید جمال‌الدین است. برای مثال، اصلاحات مالیاتی در هند و برزیل با هدف کاهش فشار مالیاتی بر طبقات پایین و بهبود عدالت اجتماعی انجام شده است (Rosalie et al., 2013).

به طور کلی، تحلیل تطبیقی نشان می‌دهد که هر دو نظریه آدام اسمیت و سید جمال‌الدین اسدآبادی در طراحی و اصلاح سیستم‌های مالیاتی تاثیرگذار بوده‌اند، اما شرایط اقتصادی، اجتماعی و سیاسی هر کشور نقش مهمی در نحوه پیاده‌سازی این نظریات ایفا کرده است.

بحث و نتیجه‌گیری

تحلیل نهایی از تطبیق نظریات با قوانین مالیاتی ایران

تحلیل نهایی تطبیق نظریات آدام اسمیت و سید جمال‌الدین اسدآبادی با قوانین مالیاتی ایران نشان می‌دهد که هر دو نظریه در طراحی و اجرای سیستم مالیاتی ایران تاثیرگذار بوده‌اند. اصول آدام اسمیت، مانند عدالت، قطعیت، تناسب و اقتصادی بودن مالیات، در بسیاری از جنبه‌های سیستم مالیاتی ایران پیاده‌سازی شده است. برای مثال، مالیات‌های مستقیم در ایران بر اساس درآمد و دارایی افراد وضع می‌شود که نشان‌دهنده توجه به اصل عدالت اسمیت است (Bagnai & Ospina, 2017). همچنین، اصلاحات اخیر در جهت افزایش شفافیت و کاهش ابهام در قوانین مالیاتی، با اصل قطعیت اسمیت همخوانی دارد (Gluckman & Turner, 2018).

از سوی دیگر، تاکید سید جمال‌الدین اسدآبادی بر عدالت اجتماعی و توزیع عادلانه ثروت نیز در قوانین مالیاتی ایران منعکس شده است. اصلاحات مالیاتی پس از انقلاب اسلامی با هدف کاهش نابرابری‌ها و حمایت از طبقات ضعیف جامعه انجام شده است (Muhammad, 2023). برای مثال، مالیات بر درآمدهای بالا و دارایی‌های بزرگ، نشان‌دهنده تلاش برای توزیع عادلانه‌تر ثروت در جامعه است (Johan, 2019).

نقاط قوت و ضعف قوانین مالیاتی ایران با توجه به نظریات مورد بررسی

نقاط قوت

تطبیق با اصل عدالت: سیستم مالیاتی ایران با توجه به اصول آدام اسمیت و سید جمال‌الدین، به عدالت توجه ویژه‌ای دارد. مالیات‌ها بر اساس درآمد و دارایی افراد وضع می‌شود که نشان‌دهنده رعایت اصل عدالت است.

شفافیت و قطعیت: اصلاحات اخیر در سیستم مالیاتی ایران به افزایش شفافیت و کاهش ابهام در قوانین مالیاتی کمک کرده است. این امر با اصل قطعیت اسمیت همخوانی دارد و می‌تواند به کاهش فساد و سوءاستفاده کمک کند (Gluckman & Turner, 2018).

توزیع عادلانه ثروت: قوانین مالیاتی ایران با هدف کاهش نابرابری‌ها و حمایت از طبقات ضعیف جامعه طراحی شده‌اند. این امر با تاکید سید جمال‌الدین بر عدالت اجتماعی همخوانی دارد (Muhammad, 2023).

نقاط ضعف

پیچیدگی و بوروکراسی: یکی از ضعف‌های اصلی سیستم مالیاتی ایران، پیچیدگی و بوروکراسی زیاد است که می‌تواند منجر به افزایش هزینه‌های اداری و کاهش کارایی سیستم شود (Iollari & Kripa, 2016).

فرار مالیاتی: فرار مالیاتی یکی از مشکلات جدی در سیستم مالیاتی ایران است. این مسئله نشان‌دهنده ضعف در اجرای کامل و صحیح قوانین مالیاتی و نظارت بر آن‌هاست (Kussainova et al., 2022).

فشار بر طبقات پایین: در برخی موارد، مالیات‌ها به گونه‌ای وضع شده‌اند که فشار زیادی بر طبقات ضعیف جامعه وارد می‌کنند. این امر با اصول عدالت اجتماعی سید جمال‌الدین مغایرت دارد و نیاز به اصلاحات دارد (Maryano, 2023).

پیشنهادات برای بهبود قوانین مالیاتی بر اساس نظریات آدام اسمیت و سید جمال‌الدین اسدآبادی

ساده‌سازی قوانین مالیاتی: برای افزایش کارایی و کاهش هزینه‌های اداری، قوانین مالیاتی باید ساده‌سازی شوند. این امر می‌تواند به کاهش پیچیدگی و بوروکراسی کمک کند و از فرار مالیاتی جلوگیری کند (Bagnai & Ospina, 2017).

تقویت نظارت و اجرای قوانین: برای کاهش فرار مالیاتی، باید نظارت و اجرای قوانین مالیاتی تقویت شود. استفاده از فناوری‌های نوین و ایجاد سامانه‌های آنلاین می‌تواند در این زمینه موثر باشد (Kussainova et al., 2022).

تعدیل مالیات‌ها بر اساس توانایی پرداخت: برای کاهش فشار مالیاتی بر طبقات ضعیف جامعه، باید مالیات‌ها به گونه‌ای تنظیم شوند که توانایی پرداخت افراد در نظر گرفته شود. این امر با اصول عدالت آدام اسمیت و سید جمال‌الدین همخوانی دارد.

افزایش شفافیت: شفافیت در سیستم مالیاتی باید افزایش یابد تا از فساد و سوءاستفاده جلوگیری شود. این امر می‌تواند به اعتماد بیشتر مردم به سیستم مالیاتی و افزایش همکاری آن‌ها در پرداخت مالیات کمک کند (Gluckman & Turner, 2018).

استفاده از تجربیات بین‌المللی: ایران می‌تواند از تجربیات کشورهای پیشرفته در زمینه اصلاحات مالیاتی استفاده کند. برای مثال، استفاده از سیستم‌های پیشرونده و توجه به شفافیت و عدالت در قوانین مالیاتی می‌تواند به بهبود سیستم مالیاتی کمک کند (Rosalie et al., 2013).

در مجموع، تطبیق نظریات آدام اسمیت و سید جمال‌الدین اسدآبادی با قوانین مالیاتی ایران نشان می‌دهد که هر دو دیدگاه در طراحی و اجرای سیستم مالیاتی تاثیرگذار بوده‌اند. با این حال، برای رسیدن به یک سیستم مالیاتی عادلانه و کارآمد، نیاز به اصلاحات بیشتری وجود دارد. توجه به اصول عدالت، شفافیت، و تناسب مالیاتی می‌تواند به بهبود سیستم مالیاتی ایران و افزایش کارایی و عدالت اجتماعی کمک کند.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

References

- Auerbach, A. J., & Poterba, J. M. (1987). Why Have Corporate Tax Revenues Declined? <https://doi.org/10.3386/w2118>
- Bagnai, A., & Ospina, C. A. M. (2017). Neoclassical Versus Kaldorian Explanations of Southern Europe's Productivity Slowdown. *Acta Oeconomica*, 67(s1), 113-135. <https://doi.org/10.1556/032.2017.67.s.9>
- Chyrak, I. (2022). David Ricardo – Recognized Leader in Classical Political Economy (To the 250th Anniversary of His Birth). *Herald of Economics*(1), 171-190. <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.01.171>
- Gluckman, A., & Turner, M. (2018). The Perceived Fairness of Turnover Tax. *Journal of Economic and Financial Sciences*, 11(1). <https://doi.org/10.4102/jef.v11i1.174>
- Ilollari, O., & Kripa, E. (2016). Progressive Tax vs Flat Tax and Its Effects on the Foreign Direct Investments in Albania. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*. <https://doi.org/10.5901/ajis.2016.v5n3p79>
- Johan, S. (2019). Juridical Review Fulfillment of Justice Principles in Elimination of Tax Sanctions in Law Number 11 of 2016. *Riau Law Journal*, 3(2), 223. <https://doi.org/10.30652/rlj.v3i2.6687>
- Kussainova, A. K., Sabitova, A. A., Sabitova, S., Saparaliyeva, S. M., & Begaliyev, Y. N. (2022). Formation and Development of Taxation and Legislation on Administrative Responsibility for Tax Offences in the Republic of Kazakhstan. *Journal of Financial Crime*, 30(2), 453-463. <https://doi.org/10.1108/jfc-12-2021-0268>
- Maryano, M. (2023). Legal Culture Obligation to Submit Tax Data and Information From Agencies, Institutions, Associations, and Other Parties. *Jurnal Cita Hukum*, 11(3), 457-480. <https://doi.org/10.15408/jch.v11i3.37474>
- Muhammad, I. (2023). Islamic Perspectives on Environmental Tax. *I-iECONS*, 123-129. <https://doi.org/10.33102/iecons.v10i1.130>
- Prasongsukarn, K., & Patterson, P. G. (2012). An Extended Service Recovery Model: The Moderating Impact of Temporal Sequence of Events. *Journal of Services Marketing*, 26(7), 510-520. <https://doi.org/10.1108/08876041211266477>
- Rosalie, E., Tinangon, J. J., & Pusung, R. J. (2013). Analisis Perbandingan Sebelum Dan Sesudah Pengenaan Tarif Pajak Progresif Pada Kendaraan Bermotor Berdasarkan "The Four Maxims" Di Kota Manado. *Going Concern Jurnal Riset Akuntansi*, 8(4). <https://doi.org/10.32400/gc.8.4.25130.2013>